

Karadeniz Barış Ağı – Türkiye, Toplantılar Dizisi
23 Temmuz 2010, Cezayir Restoran Toplantı Salonu

Proje Tanıtım Toplantısı

Karadeniz Barış Ağı – Türkiye projesinin tanıtım toplantısı 23 Temmuz 2010 tarihinde Cezayir Restoran toplantı salonunda gerçekleştirildi. Gazeteci, aktivist ve akademisyenlerden oluşan yaklaşık 40 kişilik bir katılımcı grubu, hem projeye ilgili, hem de projenin ilgi alanına giren çeşitli konularda görüş belirttiler.

Toplantı Helsinki Yurttaşlar Derneği Genel Koordinatörü Emel Kurma'nın projenin amacını açıkladığı kısa bir açılış konuşmasıyla başladı.

- Sivil toplum kuruluşlarının Karadeniz Havzasında bir ağ kurma isteği yaklaşık 15 yıldır mevcut, Avrupa Birliği genişleme sürecinin yanında yer alan bir istek. Ayrıca AB'ye üye olmayacak ama Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) üyesi ülkeler için bir çözüm. Proje, çatışmaların sivil yaklaşımla nasıl çözümleneceği üzerinde kafa yormayı hedefliyor. Farklı alanlardan insanları bir araya getirerek, çatışmalara siyasi çözüm önerileri derlemek projenin amacı olarak özetlenebilir. Karadeniz havzasında bazı ülkelerin uluslararası diplomatik girişimleriyle çeşitli buluşmalar yapılıyor fakat fazla ilerleme kaydedilemiyor. Güney Kafkasya ciddi bir çatışma bölgesi olarak varlığını sürdürüyor.

- Finlandiya'da Kriz Yönetimi İnisiyatifi (KYİ) adlı bir kuruluş, sivil bir barış ağı oluşturulması için çatışmalar konusunda edinilmiş birikimleri kullanarak, bölgesel sınırları aşan bir ağa dönüştürme amacıyla yola çıktı. Helsinki Yurttaşlar Derneği KYİ'nin desteğiyle bu ağın Türkiye ayağını oluşturmak üzere çalışmaya başladı.

- "En azından 25 yıldır süren Kürt – Türk çatışmasını çözmeyi amaçlayan nasıl bir birikim var? Acaba Karadeniz'deki ülkeler de birikimleriyle beraber bölgesel barışı sağlayacak bir ağ oluşturabilirler mi?" gibi sorular sorarak, proje boyunca (militarizm, etnik çatışmalar, çevre sorunları, ekonomik problemler vs) belli konularda faaliyette bulunmuş kişilerle nasıl aktif hale getirebiliriz etrafında çalışma ve toplantılar gerçekleştirilecek.

Emel Kurma'nın ardından KYİ'den Mikheil Mirziashvili proje hakkında kısa bilgi verdi. Daha sonra da dış politika, uluslararası ilişkiler uzmanı Soli Özel Karadeniz havzası, son dönemde yaşanan gelişmeleri kapsayan konuşmasında şu noktalara değindi:

- Soğuk Savaş sonrasında Karadeniz – Akdeniz arasındaki fark ortadan kalktı. Bu iki bölge aynı alan içerisinde değerlendirilmeye çalışıldı ama Akdeniz dikkatleri üzerine toplarken özellikle Karadeniz'in doğusu gözlerden epey uzak kalıyor.

- Toplumlar arası ağları güçlendirmeye yönelik çabaları bir bütün içinde değerlendirmek gerekir.

- Karadeniz'in batısı AB'ye üye olmuş olmanın getirdiği rahatlık içinde. Mafyalaşma ve azınlık sorunları Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerde hala mevcut fakat hiç değilse bu ülkeler AB avantajıyla kendi içlerindeki gerginliklerin büyük çatışmalara dönüşmemesini sağlayabilecek kaynaklara sahipler. Karadeniz'in doğusu ise aynı avantajlara sahip değil.

Balkanlar'daki savaştan ve yıkımı toparlama zamanı geldikten sonra belirli grupların içinde yer aldım. Türkiye ve Yunanistan'ın 1996 yılında savaşın eşliğinden dönmesinden sonra iki toplum arasındaki gerginliğin giderilmesinde sivil toplumun etkisi oldu. Devletler işlerin rayına girmesini istemedikçe toplumsal katmanda işbirliğine yönelik girişimlerin başarıya ulaşması çok da mümkün olmuyor ancak devletleri bekleyip sonra harekete geçme mesajı da verilmemeli. Türkiye – Yunanistan örneğinde de sivil toplumun devletlerin arasındaki ilişkiyi düzeltmesindeki etkilerini gördük. Sivil toplumun birikimi, devletlerin yararlanabileceği kaynaklara dönüşebiliyor. Sivil toplumun yeşermesi için siyasi alanın yaratılması gerekli. Bunun için Türkiye'den örnek verilebilir. Siyasetçilerimizin bir kısmı hala Kürdistan Bölgesel Yönetimi diyemiyor. Habur Sınır Kapısı'nın kapatılması gündeme geldiğinde bir kamyon filosu sahibinin tepkisiyle karşılaşıldı. Sonuçta sınır kapısı kapatılmadı çünkü kurulmuş olan ekonomik bağların zedelenmesinde zarar görecektir olan kitlenin varlığının sesini çıkarması siyasetler için işleri zorlaştırıyor.

- Halledilmemiş jeopolitik meseleler mevcut: Türkiye'de en can alıcı sorun elbette ki Kürt Meselesi, neredeyse bu meseleyle ilgili söylenmemiş bir söz kalmamasına rağmen, siyasi alanda bir türlü çözülemiyor. Buna rağmen, Güneydoğu'daki halkın veya o halkla beraber çalışanların yarattıkları sivil toplum birikimini de göz ardı etmemek gerekir. Benzer bir durum Karadeniz için de söz konusu olabilir.

- Türkiye'de pek çok ülkenin içinde yaşayan nüfustan daha çok o etnik kökenden insan var. Gürcistan meselesinde Türkiye savaşın çığırtağını yapan bir kamuoyu baskısıyla karşılaştı ancak devlet bu sesi dinlemedi.

Soli Özel'in ardından hYd'den Nil Mutluer proje kapsamında düzenlenecek bir dizi toplantıda ele alınabilecek bazı temalara dikkat çekti.

- Karadeniz'deki ekonomik problemler, göç, yükselen milliyetçilik

- Kadın kaçakçılığı – kadınların yaşadığı sorunlar

- Çevre sorunları

Katılımcıların görüşlerinden notlar:

Projenin sunumu niteliğindeki bu konuşmalardan sonra katılımcılar söz alarak hem dile getirilen meselelerle ilgili görüşlerini ifade etti, hem de toplantılarda ele alınabilecek temalar önerdi:

- Çamlıhemşin'de Kadın Sanatçılar Derneğiyle beraber uluslararası bir resim çalışması yaptık. Dokuz ülkeden yetmiş beş kadın beraber Çamlıhemşin'i resmetti, bu kadınları köy ve mahallelerimizdeki yerel halkın evlerine konuk ettik. Dostluklar, mektuplaşmalar, telefonlaşmalar var. Bu sene de altmış kadın ressamımız geldi. Bu yıl bir de Uluslararası Tulum Festivali'ni yaptık. Ayder Yaylası'ndaki Turizm Merkezinde konuk grupları ağırladık. Bu şekilde bir çalışma grubuyla bunun daha gelişmişini yapabiliriz.

- Meselenin güvenlik boyutuyla ilgili çalışıyorum. Devletleri içine çeken boyut: Jeopolitik dengeler, kaçakçılık, etnik çatışmalar. Ekonomik boyut: İnsani ilişkiler: gerginlikler,

çatışmalar da var ama bir yandan da bu gruplar arasında iletişim, etkileşim devam ediyor. İşin insani boyutuna bakmak bizi bir yerlere götürebilir.

- Karadeniz Bölgesi'nde *sui generis* sorunlar var. Türkiye-Yunanistan arasında tepeden çok büyük bir düşmanlık vardı. Yunanistan'ın stratejik hedeflerinde Türkiye hedef tahtasındaydı. Gazeteler popülist bir tutumla Türkiye'yi taşlar durumdaydı. Yunanistan birden bire –Kıbrıs sorunu dışında- AB sürecinin en önemli destekçilerinden biri haline geldi. Doğudan tehdit rafa kaldırıldı. Yunan halkının zihnindeki birtakım şablonların dönüştürülmesi gerekiyordu. Yunan halkıyla Türk halkının ortak etkinlikleri, diyalogları, aktiviteleri gelişti. İhtilaf tam manasıyla çözülmüş değil ama görüş farklılıkları tolere ediliyor. Türk – Ermeni: yakınlaşma girişiminin zemini hazırlanmasında cumhurbaşkanının ziyareti, futbol diplomasisi kullanıldı. Bugünkü nokta ise çıkmaz bir sokak gibi. Her ikisinin beraber, eş zamanlı girişimler olması gerekir. Sivil toplum Karadeniz'de çok yeni oluştu. Devletler otoriter kökenli olduğundan ve halkta sivil toplum kültürü yerleşmemiş olduğundan yeterli bir canlılık yok. Dolayısıyla bu girişim en kritik milliyetçilik dalgalarını durdurmak için yararlı olabilir. Siyasiler düzeyinde yapılacak girişimlerle eş zamanlı olması gerekir. Karadeniz havzasında kaçak işgücünün meşrulaştırılması adına sosyal güvenlik anlaşmalarının yapılması gerektiğini düşünüyorum.

- Biz kendi ülkemizdeki sorunlar üzerinden tartışarak iyi örnekler üzerinden çalışmalar yapabiliriz ama şu anda uluslararası sorunlardan bahsediyoruz. Temalara ayrılmak ve sonradan da gidilen bölgelerde edinilmiş birikimler üzerine kurulmuş çalışmalar yapmak daha mantıklı görünüyor.

- Hrant Dink cinayetinden sonra milliyetçilik gittikçe yükseldi. Laz – Hemşinli meselesi de aynı şekilde arttı. Dokuz –on senedir Hopa'da plaj voleybolu turnuvası yapılıyor. Bölge için uluslararası bir turnuva, civar ülkelerden takımlar var. Yarı finalde bir Türk ve yanılmıyorsam Gürcü takımı karşılaştı. Seyirciler Gürcü takımını desteklerken voleybolcular bu duruma karşı çıktı. Bu tür uluslararası kültür ve spor faaliyetleri arttırılabilir. Avrupa Konseyi'nin bastığı bir Karadeniz tarih kitabı var. Kitapta düşmanlıklar ön plana çıkarılmamış, ortak değerler vurgulanmış. Tarih tarafı da aslında önemli, bu konuda çalışacak bir komisyon da kurulabilir.

- Etnik milliyetçilik konusuna dair: Çaylıklarda Gürcü işçiler çalışıyor, önceden Romen işçiler de çalışmıştı. Kürt işçilere tepki gösteren ahali Gürcü, Azeri ve Romenlere de benzer ırkçı tavırlar sergiliyordu. Bu konuyu da ele almak gerekir.

- Yıllarca Karadeniz'de derlemeler yaptım ve Karadeniz'i karış karış gezdim. Global perspektif yerine Karadeniz üzerinden Karadeniz birikimlerinin aktarımlarının yapılmasını tercih ediyorum. Milliyetçilik deniyor, uluslararası mı, yerel mi? Lokalize edip tartışma yaratmayı uygun görüyorum. Uluslararası Tulum Festivali gibi organizasyonlar son derece önemli. Bizler kendi evimize, komşumuza, bahçemize bakmalıyız. Ben komşuma tahammül edebiliyor muyum? Görünür olmasa da rahatsız edici bir boyutta, bir ikiyüzlü durum mevcut Lazlar ve Hemşinler arasında.

- Barıştan ne anlıyorum? Kültürel korunma. Laz dili koruma altında değilse, Hristiyan kardeşimin dili Gürcistan'da koruma altında değilse, ben barış içinde hissetmiyorum. Hidroelektrik santralleri Doğu Karadeniz coğrafyasının ekolojik bütünlüğüne ve oranın

insanına bir saldırıdır. Laz – Hemşin meselesinin aslında fazlasıyla farkındayız. Karadeniz Kafkasya Platform Girişimi oluşturduk. İlk etapta bir tanışma paneli yaptık, Çerkezler, Gürcüler, Hemşinliler, Lazlar kendilerini anlattılar. Öncelikle halklar birbirini tanımalı ve beraber çalışmalı. Önümüze koyduğumuz hedefler küçük. Bu karşılıklı güven duygusunu arttırmak istiyoruz. Biz bu Platform'un temelini Gürcistan'daki iki yıl önceki çalışmada attık.

- Türkiye'deki Lazların durumu: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının konuştuğu başka bir dilde şu anda yayın yapılıyor ama her ne kadar TRT'den talep ettiysek de henüz Lazca yayın yapılmaya başlanmadı. Gürcistan'daki nüfusun yarısını oluşturan Megrerlerin dili de koruma altına alınmalı. Devletin tavrı Gürcistan'da da Türkiye'de de aynı. Kendi ulusal olarak tanımladığı unsurlar dışındakilere neredeyse hiç tahammülü yok. Kendi içimizde ve dışımızda sürekli savaş halindeyiz. Sarp Sınır Kapısının açılması, vizenin kalkması çok olumlu. Gürcü dostlarımızla ilişkilerimizin gelişiminde çok önemli ama bir yandan da çok fazla kaçak işgücü var. Bu işçiler çok fazla haksızlığa uğruyor. Karadeniz etrafında birçok ülke ve bu ülkelerin içinde girintili çıkıntılı birçok sorun var. 12 Eylül'deki referandumda bir Laz olarak tavrı koymayı düşünüyorum ve Karadeniz'in ekolojik olarak da ölümünü izlemek istemiyorum.

- Kültürel çeşitlilik ve ekolojik sorunlara dikkat çekmek için Yeşil Yayla Kültür Sanat Festivali'ni düzenliyoruz. Deneyimlerimizi anlatmak için sabırsızlanıyoruz. Toplantılara katılmaya devam etmek istiyoruz. Yeşil Yayla Festivali'nin başına gelenler buradaki konu ile çok fazla alakalı. Küçük sandığımız işler çok büyüdü. Hopa'da Kafkas Filmleri Festivali'nde beş ülkeyi ağırladık. Ermenistan, Gürcistan, İran, Türkiye, Azerbaycan sinemasından filmler seçildi. Ermenistan ve Azerbaycan'ın adı bir arada yazıldığı için Hopa Belediye Başkanı bu festivalden uzak durdu. Karadeniz Kadın Sahnesi'ne bu sene Gürcistan'dan da sanatçılar geliyor. Türk sanatçılarla paylaşım yaşanacak. Bu konuda da çok heyecanlıyız. Bu projenin sivil topluma katkısı olacağına inanıyorum.

- Karadeniz'i havza boyutunda ele alıyorum çünkü enerji sorunları havza boyutunda. Türkiye ve Güney Kafkasya boyutunda hidroelektrik santrallerine (HES) karşı duruşlar iyi şekilde sunulmalı. Karadeniz'de bir nükleer santral kurulacak ise bu santralin havza için ne anlamı olabilir? Ermenistan ve Bulgaristan'da nükleer santraller var. Bulgaristan AB üyesi bir ülke. Türkiye'deki ve Ermenistan'daki santral tamamıyla AB denetimine de açılabilir. Enerji çerçevesinden bakıldığında Karadeniz havzası hem çok büyük uluslararası sorunları, hem de uluslararası işbirliği açısından çok önemli.

- Enerji konusunda Rusya'ya bağımlılık önemli bir konu başlığı. Vize problemleri, birbirine komşu ülkelere vizesiz girilememesi kafalarda da sınırlar oluşturuyor. Biyolojik çeşitlilik gibi kültürel miras ve dil çeşitliliği de gittikçe yok oluyor. Petrol araması çok büyük sorunlara gebe ve çok büyük bir risk teşkil ediyor. Karadeniz kapalı bir deniz, dolayısıyla herkesi etkileyecek bir sorun yaşanabilir.

- Biz barış gibi bir hedef koyuyoruz ve sadece çatışma üzerinden değil sanat tarihi üzerinden de gidiyoruz. HES ve barajlarla ilgili mücadelede etkin olarak yer almaya çalışıyoruz. Türkiye'deki doğa mücadelesinin iki yanı var. Toprak üzerindeki mücadele bütünleştirici olduğu kadar ayrılığa da itebiliyor. Beş yıldır düzenlenen Doğa Okulu çalışması, en son Rize – Ayder ve Kars – Sarıkamış'ta gerçekleşti. Ermenistan-Azerbaycan arasındaki soruna denk gelmiş olduğundan basın bültenini bile çok dikkatli hazırladık.

Buna rağmen birtakım olumsuzluklar sebebiyle Azeri katılımcılardan ikisi gözaltına alındı. Doğanın bütünleştirici mesajından yola çıkarak birçok adım atılacağını düşünüyorum.

- Ermenistan sınırı açılrsa ve bizim gibi barışı düşünen insanlarla görüşüp paylaşım yaparsak birçok adım atabiliriz. Ortak projeler üretebilirsek daha iyi olur.

- HES'lerle ilgili farklı görüşler var. Ana sorun ekonomik temeldedir. Ekonomik sorunların bir başlık altında olması gerekir.

- Sinop'taki nükleer santrale karşı faaliyetler yürütüyoruz. Radyasyon herkesi tehdit ediyor. Çernobil sonrasındaki kurbanların sayısı yirmi beş yıl sonra azalmıyor, aksine artıyor. Eğer bir barış kurulacaksa, nükleer enerji tehdidi de bir başlık olmalı çünkü nükleer hem barışı, hem de sağlığımızı tehdit ediyor. Toprağın gizli kirliliği, ortaya sonradan çıkan genetik bozukluklar gibi sorunlar hiç konuşulmuyor. Ayrıca mübadele ile ilgili olarak da çok önemli olgular atlanıyor. Mübadele ve kültürel miras da bir başlık olabilir.

- Karadeniz'deki tehdit algısı hiçbir bölgede yok. Karadeniz oto yolu, petrol araması, HES, kömür santralleri, nükleer santraller gibi projelerin tamamının yoğunlaştığı bir bölge. Havza bazında bakıldığında ise çatışma yaratan noktaların (hot points) belirlenmesi gerekir. Medzamor örneği özellikle Türkiye'nin milliyetçi kurumlarının da kışkırttığı bir tehdit algısını büyütme durumu var. Karadeniz'deki santraller yeni teknoloji denerek meşrulaştırılır. İklim değişikliği gibi küresel risklerin bölgeye yansımaları: Kuraklık, seller, toprak kayması gibi sonuçları olabilir.

- Gençlik çalışmaları da bir başlık olmalı. Gençler arasındaki şiddetin ve nefret söylemlerinin ortadan kaldırılması gerekir.

- Bölgesel-ekonomik işbirliği konusu da istikrar için gerekli bir başlık.